

DOI 10.36074/logos-29.03.2024.091

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ: ЛЕКСИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ

Шевчук Лариса Миколаївна¹

---

1. канд. пед. наук, старший науковий співробітник, старший науковий півробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інститут педагогіки НАПН України, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-4193-0971

Для ефективного вивчення української мови учнями 5-6 класів з навчанням мовами національних меншин важливим є засвоєння змісту тем «Лексика» і «Фразеологія». Так, відповідно до програми «Українська мова» для закладів загальної середньої освіти із класами з навчанням румунською мовою [1] у 5 класі акцентовано увагу здобувачів освіти на таких аспектах: лексичне значення та багатозначність слова, пряме й переносне значення слів, омоніми (та розрізнення омонімів і багатозначних слів), синоніми, антоніми, фразеологізми. У програмі деталізовано інформацію про різноманітність лексики. Зокрема, це власне українська та запозичена лексика, активна й пасивна (неологізми, застарілі слова, пароніми), групи слів залежно від специфіки вживання (загальноновживані й стилістично забарвлені слова; офіційно-ділова лексика; професійні слова й терміни; діалектні і просторічні слова). Авторами програми передбачено виправлення лексичних помилок під час редагування тексту, добір з допомогою фразеологічних словників відповідників фразеологізмів української мови фразеологізмам румунської мови, ознайомлення й користування тлумачним словником української мови, перекладними українсько-румунським та румунсько-українським словниками.

Згідно із програмою «Українська мова» для закладів загальної середньої освіти із класами з навчанням російською мовою [2] у 5 класі заплановано:

- визначення лексичного значення слова; пояснення лексичного значення слів із застосуванням різних способів семантизації; виявлення відмінностей в лексичному значенні слів, подібних за формою і різних за

значенням в українській та рідній мовах; розрізнення лексичного і граматичного значення слова; виявлення лексичних помилок;

- розпізнавання однозначних і багатозначних слів, з'ясування значення багатозначних слів у контексті та їх вживання відповідно до мети й умов спілкування; розрізнення прямого і переносного значення слів, використання слів у переносному значенні;

- ознайомлення зі словами, різними за походженням (власне українськими й запозиченими словами, вправлення у доцільному вживанні запозичених слів, їх заміна українськими відповідниками);

- розрізнення й вживання слів залежно від сфери використання, – загальноновживаних слів (стилістично й емоційно нейтральних або забарвлених), професійних слів і термінів;

- розпізнавання омонімів, синонімів, антонімів; розрізнення омонімів і багатозначних слів; з'ясування значення омонімів залежно від контексту; добір до слів синонімів, антонімів; розрізнення синонімів за відтінками значень, стилістичним забарвленням, вживання синонімів для уникнення невиправданих повторень слів;

- з'ясування лексичного значення фразеологізмів та їх вживання; добір до фразеологізмів синонімів, антонімів;

- робота із тлумачним й перекладними словниками.

Автори програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів із класами з угорською мовою навчання [3] пропонують працювати над навчальними темами із лексикології й фразеології у 5-6 класах:

- у 5 класі, – засвоєння сутності поняття «лексичне значення слова», розрізнення однозначних й багатозначних слів, вживання багатозначних слів у прямому і переносному значенні; розмежування багатозначних слів та омонімів; розпізнавання й використання синонімів, антонімів, омонімів; знаходження у тексті фразеологізмів і з'ясування їх значення, добір фразеологізмів-відповідників у рідній мові, складання речень; користування різними словниками (тлумачним і перекладними словниками; словниками синонімів, антонімів, омонімів; фразеологічним словником), довідковими інтернет-ресурсами;

- у 6 класі, – ознайомлення з інформацією про те, що вивчає лексика, фразеологія; пояснення лексичного значення слів; вживання однозначних і багатозначних слів, багатозначних слів у прямому і переносному значенні; розрізнення загальноновживаних і стилістично забарвлених слів, використання їх у розмові й створених коротких висловлюваннях; відомості про синоніми, антоніми, омоніми, фразеологізми; використання антонімів та омонімів у процесі створення текстів різних стилів; ознайомлення із найпоширенішими

SECTION 28.
PEDAGOGY AND EDUCATION

українськими фразеологізмами, з'ясування їх значення; робота зі словниками.

У навчальній програмі «Українська мова» для загальноосвітніх навчальних закладів із класами з навчанням польською мовою [4] для учнів 6 класу запропоновано засвоєння сутності поняття «лексичне значення слова», сутністю термінів «лексикологія» і «лексика», з'ясування лексичного значення слів за контекстом; розрізнення лексичного і граматичного значення слів, однозначних і багатозначних слів, багатозначних слів та омонімів, прямого і переносного значення слова; виокремлення й вживання синонімів та антонімів; встановлення відмінностей у лексичному значенні слів, які подібні за формою, але різні за значенням в українській та польській мовах; розрізнення власне українських і запозичених слів, заміна слів іншомовного походження власне українськими відповідниками; ознайомлення з інформацією про застарілі і нові слова, загальноновживані та стилістично забарвлені слова, діалектні і просторічливі слова; з'ясування значення професійних слів і термінів; розпізнавання фразеологізмів, добір до фразеологізмів синонімів або / та антонімів; робота зі словниками (тлумачним словником, словником синонімів, словником антонімів, фразеологічним словником, словником запозичених слів, словником запозичених слів, етимологічним словником), укладання словничка фразеологізмів; акцентування уваги учнів на дотриманні норм лексичної сполучуваності слів під час створення власних висловлювань, знаходження й виправлення лексичних помилок та ін.

Отже, у навчальних програмах для закладів загальної середньої освіти із класами з навчанням угорською мовою, румунською мовою, польською мовою, російською мовою майже аналогічно відображено теми з лексики і фразеології.

Водночас доцільним є ознайомлення учителів української мови, які працюють у закладах загальної середньої освіти з класами з навчанням мовами навчання національних меншин, з різними відповідними програмами, що сприятиме урізноманітненню навчання державної мови та покращенню його ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Бабич, Н., Михайловська, Н., Квітень, Є., Фонарюк, Т., Морараш, А. & Димашок, Г. (2017) Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням румунською мовою. 5-9 класи. Вилучено із <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

- [2] Бондаренко, Н., Ярмолюк, А., Савченко, О. & Кононенко, В. (2017) Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. 5 – 9 класи. Вилучено із <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/ukrayinska-mova-dlya-znz-z-rosijskoju-movoyu-navchannya.pdf>
- [3] Галас, А., Лукач, А., Гнаткович, Т., Борисова, Є. & Лавер, К. (2017). Українська мова. Програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання. 5-9 класи. Вилучено із <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/ukrayinska-mova-dlya-znz-z-ugorskoju-movoyu-navchannya-9-klas.pdf>
- [4] Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням польською мовою 5-9 класи. (2017) Вилучено із <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/um-dlya-polyakiv-modernizovana.pdf>